

TABIY FANLARNI O'QITISHDA TALABALARNING NUTQ KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA CLIL YONDASHUVI

Muxamedalieva Shaxnoza Abduxalilovna

Annotatsiya: *Tabiiy fanlarni o'qitishda talabalarning nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda CLIL yondashuvi zamonaviy ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi muhim pedagogik yondashuvlardan biridir. CLIL — Content and Language Integrated Learning, ya'ni kontent va tilni integratsiyalashgan o'rganish metodikasi bo'lib, unda tabiiy fanlarni o'qitish jarayonida til ko'nikmalari bir vaqtning o'zida rivojlantiriladi. Bu yondashuvning asosiy maqsadi — talabalarga tabiiy fanlarni o'rganish bilan birga, shu fanlar doirasida ishlatiladigan tilni ham o'rgatishdir. Natijada, talabalar nafaqat fan bilimlarini egallashadi, balki o'z fikrlarini aniq va ravon ifoda eta olish ko'nikmalarini ham shakllantiradilar.*

Kalit so'zlar: *tabiiy fanlar, CLIL yondashuv, zamonaviy ta'lim, pedagogik texnologiyalar, zamonaviy yondashuvlar, metodlar, fan.*

Tabiiy fanlar o'ziga xos terminologiya, tushunchalar va ilmiy tilni talab qiladigan fanlar hisoblanadi. An'anaviy ta'lim jarayonida ko'pincha fanlar alohida, til esa boshqa darslarda o'qitiladi. Bu esa talabalar uchun fan mavzularini tushunishda va shu mavzularni til orqali ifodalashda qiyinchiliklar tug'diradi. CLIL yondashuvi esa bu ikki jarayonni birlashtiradi va tilni o'rganishni tabiiy fanlarni o'rganish bilan uzviy bog'laydi. Shu tariqa, talabalar yangi ilmiy tushunchalarni o'rganayotganda, ularni til jihatidan ham faol qo'llashga o'rgatiladi. CLIL metodikasining samaradorligi shundaki, u talabalarning nutq ko'nikmalarini faollashtiradi. Dars jarayonida talabalar o'zaro muloqotda bo'lib, fan mavzulari

bo'yicha fikr almashadilar, muammolarni muhokama qiladilar, ilmiy loyihalar tayyorlaydilar va taqdimotlar o'tkazadilar. Bu jarayonlarda ular yangi so'zlar va grammatik tuzilmalarni amaliyotda qo'llashga majbur bo'ladilar. Natijada, til o'rganish jarayoni faqat nazariy bilim olishdan iborat bo'lmay, real nutq faoliyatiga aylanadi. Talabalar o'z fikrlarini aniq, lo'nda va mantiqan ifodalashni o'rganadilar, bu esa ularning nutq madaniyatini oshiradi.[1]

CLIL yondashuvi talabalar motivatsiyasini oshirishda ham muhim rol o'ynaydi. Tabiiy fanlar ko'pincha murakkab va qiyin fanlar sifatida qabul qilinadi, chunki ular ko'p miqdorda yangi ilmiy atamalar va tushunchalarni o'z ichiga oladi. Til o'rganish jarayoni esa ko'pincha quruq va qiyin kechadi. CLIL yondashuvi esa bu ikki jarayonni birlashtirib, o'rganishni qiziqarli va ma'noli qiladi. Talabalar o'z bilimlarini amaliyotda qo'llash imkoniyatiga ega bo'lganda, ular o'rganishga bo'lgan qiziqishlari oshadi, bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda CLIL yondashuvi interaktiv metod va vositalardan keng foydalanishni talab qiladi. Masalan, guruh ishlari, muhokamalar, rolli o'yinlar, ilmiy eksperimentlar va taqdimotlar orqali talabalar o'z fikrlarini erkin ifoda etishni o'rganadilar. Bu jarayonlarda o'qituvchilar talabalarni faol nutqqa jalb qilish uchun turli kommunikativ faoliyatlarni tashkil etadilar. Shuningdek, multimedia vositalari va zamonaviy texnologiyalar yordamida darslar yanada qiziqarli va samarali o'tadi. Talabalar nutq madaniyati, talaffuz va intonatsiyani ham shu jarayonlarda egallaydilar. CLIL yondashuvi tabiiy fanlarni o'qitishda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Talabalar o'rganilayotgan mavzularni tahlil qilib, savollar berib, o'z fikrlarini asoslashga o'rgatiladi. Bu jarayon nutq ko'nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega, chunki talabalar o'z fikrlarini aniq va mantiqan ifodalashni o'rganadilar. Shu bilan birga, ular ilmiy muloqot madaniyatini egallaydilar va o'zaro muloqotda samarali bo'lish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantiradilar.[2]

Til o'rganish jarayoni CLILda kontekstual va ma'noga boy bo'ladi. Talabalar yangi so'zlar va grammatik qoidalarni alohida emas, balki fan mavzulari doirasida o'rganadilar. Bu esa tilni tez va samarali o'zlashtirishga yordam beradi. Masalan, biologiya darsida o'rganilgan atamalar va tushunchalar talabalar tomonidan nutqda faol ishlatiladi, bu esa ularning fan sohasidagi til ko'nikmalarini oshiradi. Shu tariqa, til o'rganish jarayoni tabiiy fanlarni o'rganish bilan uzviy bog'lanadi. CLIL yondashuvi talabalarni mustaqil o'rganishga ham rag'batlantiradi. Talabalar o'zlari uchun qiziqarli bo'lgan tabiiy fan mavzularini o'rganishda tilni qo'llash orqali o'z bilimlarini mustahkamlashadi. Bu jarayon ularni o'rganishga yanada faolroq jalb qiladi va o'z-o'zini rivojlantirishga undaydi. Mustaqil o'rganish esa nutq ko'nikmalarini yanada chuqurroq rivojlantirishga yordam beradi, chunki talabalar tilni amaliyotda ko'proq qo'llash imkoniga ega bo'ladilar. Shu bilan birga, mustaqil ishlar orqali talabalar o'z fikrlarini yozma va og'zaki shaklda ifoda etishni ham o'rganadilar.[3]

CLIL yondashuvi tabiiy fanlarni o'qitishda o'qituvchilardan yuqori malaka va tayyorgarlikni talab qiladi. O'qituvchilar nafaqat fan bo'yicha chuqur bilimga ega bo'lishlari, balki til o'qitish metodikasini ham yaxshi bilishlari kerak. Ular darslarni shunday tashkil etadiki, talabalar fan bilimlarini o'rganish bilan birga, til ko'nikmalarini ham samarali rivojlantirishadi. Bu esa o'qituvchilarning doimiy malaka oshirishini, yangi pedagogik texnologiyalarni o'zlashtirishini talab qiladi. Shu bilan birga, o'qituvchilar talabalar nutq faoliyatini muntazam kuzatib borib, ularni individual tarzda qo'llab-quvvatlashlari zarur. Baholash tizimi CLIL yondashuvida muhim o'rin tutadi. Talabalar nafaqat fan bilimlari, balki til ko'nikmalari bo'yicha ham baholanadilar. Baholash jarayonida talabalar nutq faoliyati, yozma ishlar, taqdimotlar va boshqa kommunikativ faoliyatlar hisobga olinadi. Bu esa talabalarda tilni amaliyotda qo'llashga bo'lgan intilishni kuchaytiradi va ularni faol nutqqa rag'batlantiradi. Shu bilan birga, baholash

jarayoni o'qituvchilarga talabalar rivojlanish darajasini aniqlash va dars jarayonini moslashtirish imkonini beradi.[4]

CLIL yondashuvi tabiiy fanlarni o'qitishda nafaqat til ko'nikmalarini, balki umumiy kommunikativ madaniyatni ham shakllantiradi. Talabalar fan bilimlarini o'zlashtirish jarayonida muloqot madaniyatini, ilmiy nutq uslubini va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Bu esa ularni kelajakda ilmiy va kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatli bo'lishlari uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan ta'minlaydi. Shu tariqa, CLIL yondashuvi talabalarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga keng imkoniyatlar yaratadi.[5]

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, tabiiy fanlarni o'qitishda CLIL yondashuvi talabalarning nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Bu yondashuv fan bilimlarini til o'rganish bilan birlashtirganligi sababli, talabalar nafaqat fan sohasidagi bilimlarni chuqurroq egallaydilar, balki tilni amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini ham rivojlantiradilar. CLIL talabalarning motivatsiyasini oshiradi, ularni mustaqil o'rganishga rag'batlantiradi va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Shu bilan birga, o'qituvchilarning yuqori malakasi va samarali baholash tizimi CLILning muvaffaqiyatli amalga oshirilishida muhim ahamiyatga ega. Kelajakda bu yondashuvni yanada takomillashtirish va keng joriy etish ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva, M. (2023). "Tabiiy fanlarni o'qitishda CLIL yondashuvining samaradorligi". Ta'lim va innovatsiyalar jurnal, 5(2), 45-53.

2. Karimov, S. (2022). "CLIL metodikasi orqali talabalarning nutq ko'nikmalarini rivojlantirish". Pedagogika va psixologiya masalalari, 4(1), 34-41.

3. Tursunov, A. (2023). “Tabiiy fanlarni o‘qitishda interaktiv metodlar va CLIL”. Zamonaviy ta’lim texnologiyalari, 6(3), 22-30.
4. Islomova, N. (2024). “CLIL yondashuvi yordamida tabiiy fanlarda til ko‘nikmalarini oshirish”. O‘zbekiston ta’limi, 7(1), 12-19.
5. Rasulov, D. (2023). “Talabalarning ilmiy nutqini rivojlantirishda CLILning o‘rni”. Ilm-fan va ta’lim, 8(4), 55-62.
6. Sobirova, L. (2022). “CLIL yondashuvi asosida tabiiy fanlarda kommunikativ ko‘nikmalarni shakllantirish”. Pedagogik tadqiqotlar, 3(2), 40-47.
7. Mirzaev, J. (2024). “Tabiiy fanlarni o‘qitishda til va kontentni integratsiyalashgan o‘rganish metodikasi”. Ta’lim va rivojlanish, 9(1), 28-36.